

'Zoet water: gedeeld belang, gezamenlijke opgave'

In de vijfde editie van het Deltaprogramma, die op Prinsjesdag werd aangeboden aan het kabinet, staan voor het eerst concrete beslissingen en maatregelen voor verbetering van de zoetwatervoorziening in Nederland. Hoe ziet deltacommisaris Wim Kuijken de positie van drinkwater bij het vaststellen van de voorzieningenniveaus en welke nationale kaders spelen daarbij een rol?

Het vierde Deltaprogramma, dat in september 2013 werd gepresenteerd, bevatte vijf concept-deltabeslissingen: de grote lijnen voor plannen om Nederland te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor genoeg zoet water. Deze concepten sluiten aan bij de belangrijkste doelen van het ministerie van Infrastructuur en Milieu en beslaan de volgende onderwerpen:

- een voorstel voor een nieuwe aanpak van de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening;
- bouwplannen die nieuwe problemen met de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening tegengaan;
- plannen voor het rivierengebied (Rijn en Maas) en het IJsselmeergebied.

In de vijfde editie van het Deltaprogramma (DP2015) zijn de conceptbeslissingen uitgewerkt tot definitieve beslissingen. Daarmee staan in DP2015 voor het eerst concrete maatregelen voor verbetering van de zoetwatervoorziening in Nederland.

Op Prinsjesdag 2014 werd duidelijk welk voorstel de deltacommisaris aan het kabinet heeft gedaan en hoe het kabinet daarop reageerde. De samenwerkende partijen werken de onderdelen nu verder uit volgens de zogeheten MIRT-systematiek (Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport). Dat betekent dat ze de plannen eerst verder verkennen en daarna uitvoeren. Daarbij komt onder andere het voorzieningenniveau aan de orde. *Breekt nu voor deltacommisaris Wim Kuijken een andere fase aan binnen het Deltaprogramma?*

Kuijken: 'Ja en nee: er is geen cesuur tussen beleidsfase en uitvoering. Het Deltaprogramma is adaptief opgezet, dus we blijven altijd alert op noodzakelijke bijsturing door veranderende omstandigheden. Maar het klopt dat het programma zich nu beweegt van analyse en strategieontwikkeling naar uitwerking en uitvoering. Daarnaast staan we voor het thema zoet water aan het begin van

een beleidsontwikkeling, die Nederland op het gebied van veiligheid al veel eerder heeft doorgemaakt. Zoet water zal dus de komende jaren steeds meer aandacht gaan krijgen.'

Vewin neemt deel aan het landelijke Bestuurlijk Platform Zoetwater en – in samenwerking met de afzonderlijke drinkwaterbedrijven – aan de pilot voorzieningenniveau van Rijkswaterstaat. *Hoe belangrijk is de inbreng van waterketenpartners, zoals waterschappen en drinkwaterbedrijven?*

Kuijken: 'Onmisbaar: samen kom je tot de beste oplossingen en creëer je draagvlak voor maatregelen. Het is goed om te zien dat ook gebruikers hun verantwoordelijkheid nemen, zoals blijkt uit de betrokkenheid van organisaties zoals Vewin, dat vanaf het begin personele capaciteit heeft vrijgemaakt voor het deelprogramma Zoetwater. Ik ben ze daar zeer erkentelijk voor, want daarmee is veel kennis uit de drinkwatersector ingebracht in het Deltaprogramma.'

De drinkwaterbedrijven en waterschappen pleiten al langer voor aandacht voor het belang van een goede zoetwatervoorziening. *Zij zien dit Deltaprogramma als noodzakelijke, maar niet voldoende eerste stap; deelt u die mening?*

Kuijken: 'Wij gaan uit van de vier delta-scenario's die zijn aangereikt door het KNMI en het Centraal Planbureau: dat zijn voor ons de hoekpunten van het speelveld van de plausibele toekomst in 2100. De maatregelen die we voorstellen, zijn daarop gebaseerd, dus dat zou – voor nu – moeten voldoen. Maar zoals gezegd: het programma kan worden aangepast aan veranderende omstandigheden.'

'Rampen door overstroming komen historisch gezien met een zekere regelmaat voor en kenmerken zich behalve door schade, vooral door verlies van levens. Droogten zijn toch van een andere orde: ze komen waarschijnlijk vaker voor, maar hebben eigenlijk alleen economische schade als gevolg. Toch heb je het hier over een groot belang, als je beseft dat 15% tot 20% van onze totale economie afhankelijk is van zoet water. Zo zijn de aanwezigheid van havens en vaarwegen, en de beschikbaarheid van goed drink- en proceswater doorslaggevende factoren bij het vestigingsbeleid van veel bedrijven, en ook voor de land- en tuinbouw.'

'De scenario's geven aan dat we in de toekomst vaker te maken kunnen krijgen met weersextremen, dus ook met meer ernstige droogteperiodes. Daar zul je je dus op moeten voorbereiden en daarvoor is nu de basis gelegd. Wat wij hier gaan doen op het gebied van veiligheid en zoet water, is vrij uniek in de wereld. Vrijwel geen enkel ander land bereidt zich zo degelijk voor op de toekomst, en al helemaal niet met oog voor de economische component. De BV

Nederland kan niet alleen geld verdienen met deltakennis, maar profiteert ook van de grote veiligheid en de beschikbaarheid van zoet water, waardoor mensen hier willen leven en bedrijven zich hier vestigen.'

Knelpunten zoetwatervoorziening

Uit analyse blijkt dat er in Nederland in perioden van droogte vijf knelpuntengebieden zijn:

- In rivieren en kanalen is onvoldoende water beschikbaar.
- De waterbuffer in het IJsselmeergebied kan overvraagd raken.
- Inlaatpunten voor zoetwater kunnen verzilt raken.
- Grondwaterstanden op de hoge zandgronden dalen en er is geen of beperkt wateraanvoer mogelijk vanuit het hoofdwatersysteem.
- Delen van de Zuidwestelijke Delta verzilt en er is geen wateraanvoer mogelijk.

Omdat de zoetwaterstrategie op lange termijn doelmatig en duurzaam moet zijn, is gekeken naar de vraag- én de aanbodzijde.

Deltabeslissing Zoetwaterstrategie

De voorkeursstrategie bevat voor de korte termijn keuzen in het hoofd- en regionaal watersysteem en voor de lange termijn een overzicht van mogelijkheden inclusief een afwegingskader. In het DP2014 zijn de volgende doelen voor zoet water voorgesteld:

- beschermen van maatschappelijk cruciale functies;
- bevorderen van de concurrentiepositie van Nederland;
- streven naar een gezond en evenwichtig watersysteem;
- het beschikbare water zo effectief en zuinig mogelijk gebruiken;
- stimuleren van waterkennis, -kunde en -innovatie.

Kuijken: 'De nationale doelen zijn gebaseerd op de ambities van het rijk, de regio's en de gebruikers. De opzet is niet alleen de knelpunten op te lossen, maar ook kansen te benutten. Samen met regio's, gebiedsgerichte deelprogramma's en gebruikers heeft het deelprogramma Zoetwater kansrijke maatregelen en instrumenten geselecteerd. Deze zijn gecombineerd in pakketten per knelpuntgebied en opgenomen in het Deltaplan Zoetwater. De pakketten onderscheiden zich in de nadruk

op maatregelen in het hoofdwatersysteem of inzet van maatregelen in de regio en bij gebruikers.'

Kuijken: 'De overheid kan niet in elke situatie in alle vragen naar zoet water voorzien. Voor watergebruikers is het belangrijk te weten waar ze op kunnen rekenen. In de Deltabeslissing Zoetwater wordt daarom voorgesteld voorzieningenniveaus vast te stellen. Deze niveaus geven aan tot waar de verantwoordelijkheid van de overheid gaat en welke inspanningen daarbij horen, onder gewone en extreem droge omstandigheden.'

Hij vervolgt: 'Er bestaat nu een nationale verdringingsreeks voor droge perioden. Waar we nu naartoe gaan, is dat we regionaal afspraken gaan maken over voorzieningenniveaus: wat mag een watergebruiker onder welke omstandigheden verwachten van de waterkwaliteit en de hoeveelheid water. De regionale overheden, die te maken hebben met de watervoorziening en de ruimtelijke inrichting daarvoor, doen dat dus ook in nauw overleg met de gebruikers. Dat is nieuw en dat gaat even tijd kosten. Daarom hebben wij hiervoor een periode tot 2021 voorgesteld, met een tussenevaluatie in 2018.'

Komen er wat u betreft nationale regels voor het voorzieningenniveau voor drinkwater?

Kuijken: 'Ik denk dat dat niet nodig is: alle partijen blijven verbonden via het Deltaprogramma. Het programma en de rol van de deltacommissaris daarin liggen vast in de Deltawet. Ik ben aangesteld tot 2017 en blijf mijn werk doen: elk jaar leggen we de maatregelen voor het jaar daarop voor aan het kabinet. Het nationale kader wordt dus gevormd door alle partijen die met ons aan tafel zitten, zoals het Bestuurlijk Platform Zoetwater. Bij veiligheid heb je centrale normen nodig, maar bij zoet water gaat het meer om maatwerk. Dat bereik je alleen door aan de basis samen te werken en een kader te geven, niet door van bovenaf regels op te leggen. En door gericht te investeren.'

'Ik vind dat juist de kracht van dit programma: regionaal maatwerk, maar wel op basis van de uitgangspunten uit het Nationaal Waterplan. De minister zal het bestaande plan meteen na Prinsjesdag gaan wijzigen, zodat het eind 2014 ook echt vaststaand beleid is. Daar komen dus ook de kaders voor de voorzieningenniveaus in.'

Hoe ziet u in het voorzieningenniveau de samenhang tussen het hoofwatersysteem – dat wordt beheerd door Rijkswaterstaat – en het regionale watersysteem, dat in beheer is van de waterschappen?

Kuijken: 'Aan de veiligheidszijde hebben we al gezien dat nationale en regionale overheden elkaar prima weten te vinden in de uitvoeringsorganisatie voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De Nederlandse waterprofessionals begrijpen heel goed dat het ook bij zoet water gaat om een gedeeld belang en een gezamenlijke opgave. Dat zie je bijvoorbeeld binnen het deelprogramma IJsselmeergebied, waar Rijkswaterstaat, de provincies en de betrokken waterschappen op een zeer constructieve wijze hebben samengewerkt bij de voorbereidingen. En uiteindelijk hebben we in Nederland natuurlijk het mechanisme dat bij keuzen de politiek verantwoordelijke minister beslist en verantwoording aflegt in het parlement. De keuzen liggen voor zoet water voor het grootste deel vast in de verdringingsreeks, dus erg spannend kan dat volgens mij nu ook weer niet worden.'

'Het uitwerkingsproces wordt ondersteund met investeringen in maatregelen die nodig zijn om de voorzieningenniveaus vast te leggen. Daarvoor trekken we tot 2028 150 miljoen uit, en naar verwachting in de decennia daarna nog enkele honderden miljoenen. Deze cofinanciering is gebaseerd op voorstellen voor maatregel pakketten die zijn aangedragen door de regio's. We gaan concreet investeren in het watersysteem, bijvoorbeeld bij de kleinschalige watertoevoer rondom Gouda, in de Zuidwestelijke Delta, rond het IJsselmeer en op de hoge zandgronden.'

'Een groot goed hierbij is dat we hebben afgesproken dat, wanneer regionale investeringen het nationale systeem ontlasten of een efficiëntere investering kan worden gedaan in een regionaal systeem dan in het nationale systeem, dat wordt betaald uit de nationale middelen van het Deltafonds.'

'De afspraken over de voorzieningenniveaus hebben twee kanten. Enerzijds biedt de overheid voorspelbaarheid voor wat gebruikers mogen verwachten. Anderzijds leveren de gebruikers een bijdrage door hun watergebruik duurzamer en efficiënter vorm te geven, waardoor hun waterbehoefte kleiner wordt. Ik vind dat een overheid betrouwbaar en voorspelbaar moet zijn. Voorspelbaarheid is een belangrijke factor voor bedrijven om te investeren en te kunnen groeien. Dat is mij al lang geleden duidelijk geworden, onder andere bij een werkbezoek aan een tuinbouwbedrijf, en dat probeer ik dan ook in te bouwen in het Deltaprogramma.'

Bescherming vitale functies

Het Deltaprogramma gaat komend jaar pilots uitvoeren om helder te krijgen op welke manier het voorzieningenniveau het best geformuleerd kan worden. Het voorzieningenniveau wordt per regio en per functie uitgewerkt. Daarbij wordt ook bekeken wat nodig is om vitale functies zoals de drinkwatervoorziening bij watertekort in stand te houden. *Hoe ziet u daarbij de positie van de drinkwaterbedrijven?*

Kuijken: 'Drinkwaterbedrijven zijn eigenlijk heel bijzondere gebruikers; ze hebben een wettelijke leveringsplicht en hebben daardoor een zo mogelijk nog groter belang bij de voorspelbaarheid van de beschikbare hoeveelheid water. Maar ook de procesindustrie, natuur en land- en tuinbouw hebben natuurlijk grote belangen.'

'Dit onderwerp valt onder het derde grote generieke programmaonderdeel: ruimtelijke adaptatie. Het ministerie van IenM gaat met alle vitale functies in Nederland, zoals energie- en drinkwatervoorziening, ziekenhuizen en ga zo maar door, apart afspraken maken over de manier waarop ze worden beschermd tegen hoog water. In convenanten wordt dan vastgelegd wat de overheid doet en wat de sectoren zelf kunnen doen. Dus ook hier wordt met de betrokken partijen zelf gekeken naar de beste maatwerkoplossing. Dat is voor mij toch wel de rode draad door het Deltaprogramma. Het gaat om gedeelde belangen en dat maakt het een opgave die je gezamenlijk moet aanpakken.'